

UŞAK İLİ ÜZÜMSÜ MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİNİN BELİRLENMESİ

Ayşen Melda ÇOLAK¹

Yasin ÇETİN²

ÖZET

Üzümsü meyveler dünya genelinde geniş çapta üretilmektedir. Üzümsü meyveler ürün verme açısından süreklilik sahibi olmasının yanı sıra, tarımının kolay olması, tarıma dayalı sanayide hammadde olarak kullanılmaları nedeniyle geniş pazar avantajını elinde bulundurmaktadır. Dünyada üretim açısından çilek, ahududu, böğürtlen, frenk üzümü önemli bir paya sahip iken, Ülkemizde ise çilek ve ahududu ön plana çıkmaktadır. Ahududu kendine özgü renk, tat ve aroması ile dikkat çekerken daha çok gıda sanayisinde kullanılmaktadır. Ayrıca yurt dışına dondurulmuş ürün ihracatında ahududu büyük paya sahiptir. Üzümsü meyvelerin bir diğer kullanım alanı ise meyve suyudur. Ülkemizde bu alanda en çok kullanılan meyveler çilektir. Ancak bu durum dünya ülkelerinde farklılaşmaktadır, meyve suyu üretimi yapan ülkelerde frenk üzümü bu alanda ön plana çıkmaktadır. Üzümsü meyveler tıbbi alanda da kullanılmaktadır. Böğürtlen bu alanda kendini göstermektedir. Böğürtlen zengin mineral ve vitamin içeriğinin yanında antioksidan açısından da zengin bir meyvedir. Bu üretimin artırılması için gerekli olan adaptasyon çalışmalarına bir yenisi Uşak'ta düşünülmektedir. Bu amaçla ilde üzümsü meyvelerin yetiştiriciliği araştırılarak değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üzümsü meyve, yetiştiricilik, Uşak

ABSTRACT

INDICATION OF BERRIES CULTIVATION IN UŞAK PROVINCE OF TURKEY

This study aims to indicate the berries state of the berries cultivated in Uşak province of Turkey and some recommendations in order to improve the productivity of the berries and also comparison of cultivation rate between Turkey and the world production. The berries are produced widely all over the world. Besides their sustainability in terms of fruition, they have considerable market place due to their easy cultivation and their being used as raw material in the industry based on agriculture. While raspberry and strawberry come into prominence in Turkey, strawberry, raspberry, blackberry and currant have a great share in the world production; raspberry is more widely used in food industry with its distinct color, taste and aroma. Moreover, raspberry plays great part in the foreign export of frozen food. Another usage of the berries in Turkey is the fields of fruit juice are strawberry. Two of the widest used the berries in Turkey. However, this rate changes in the rest of the world. Currant comes into prominence in the countries producing fruit juice. The berries are also used in medicine. Blackberry has a

¹ Yrd. Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, UŞAK

² Zir. Müh., Uşak Üniversitesi, Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı, UŞAK

great role in medicine due to its rich mineral and vitamin content abundant in terms of antioxidants. In order to improve growth capacity of the berries in Uşak, the berries production rate has been evaluated and some suggestions have been offered in this study by means of a comprehensive examination of the data. Necessary adaptation methods are also investigated.

Keywords: Berry, cultivation, Uşak

GİRİŞ

Üzümsü meyveler grubunda yer alan çilek, ahududu, böğürtlendi, frenküzümü, beктаşı üzümü, maviyemiş, turnayemiş, kivi gibi türler dünyada çok sevilen ve yaygın bir şekilde tüketilen meyve türleri arasında yer almaktadır. Özellikle bileşimlerinde yer alan vitamin, mineral madde ve fenolik maddelerin yüksek oranda bulunuşu bu türlerin önemini daha da artırmaktadır [5]. Üzümsü meyveler grubunda yer alan meyvelerin kendilerine özgü cezp edici renk, tat ve aroması, yapı ve kokusu ile taze tüketiminin yanında gıda endüstrisinde de çok çeşitli kullanım alanları bulunmaktadır. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak kullanılmaları mümkün olmakta ve çeşitli ilaçların yapımında katkı maddesi olarak kullanılmaktadırlar [6]. Önemli bir tür zenginliğine sahip olan üzümsü meyvelerden çilek dışında kalan türler yeterince tanınmamaktadır. Ülkemizde gerçek anlamda yetiştiriciliği henüz yaygınlaşmamış olan bu üzümsü meyveler, ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde sanayiye yönelik olarak geniş çapta yetiştirilmektedir [5].

MATERYAL VE METOT

Yapılan bu çalışma literatüre dayalı olup, yöntem olarak istatistiki veriler değerlendirilerek üzümsü meyvelerin Dünya’da, Türkiye’de ve Uşak ilinde mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Üzümsü Meyveler Üretiminin Dünyadaki Durumu

Dünya genelinde üzümsü meyvelerin kullanımı yaşam seviyesi yüksek ülkelerde

görülmektedir. Bu ülkeler kar oranı yüksek pazara da sahiptirler. Piyasada tüketimi ve kar oranı yüksek olması için taze tüketim tercih edilmektedir. Buna ek olarak pazar artışında ürün çeşitliliğinin de etkisi vardır. Üzümsü meyvelerin; içecekler, yoğurt, mısır gevrekleri, tatlılar ve içkiler de daha yoğun kullanılmaya başlaması ile satış potansiyeli daha da artmıştır. Modern yaşam tarzları ve tüketici tercihleri sonucu, dondurulmaya çok uygun olan üzümsü meyvelerin dondurularak kullanımını da artırmaktadır. Dondurulmuş üzümsü meyvelerin son 20 yıl içerisindeki satışları 2.5–3 kat artmıştır. Ahududu üzümsü meyveler içinde dondurulmaya en uygun meyvedir. Bu avantajı ile ahududu ilk sırada yer alırken, çilek ikinci sırada yer alır. Üzümsü meyvelerin gıda sanayisinde en çok kullanım alanlarından birisi de reçel yapımıdır. Gerek sanayi üretiminde gerekse evlerde reçel yapımında en çok tercih edilen üzümsü meyveler çilek, siyah frenk üzümü ve böğürtlendirdir. Üzümsü meyveler gıda sanayisinde meyve suyu, dondurma, süt ürünleri endüstrisinde kullanımı için de önem taşımaktadır. Son yıllarda doğal bitki çaylarının tüketiciler tarafından istenmesi üzümsü meyvelerin bu amaçla kullanımını ön plana çıkartmıştır. Dünya genelinde içecek sektörünün yarısını kola ve gazoz yarısını ise konsantre meyve suları oluşturmaktadır. Üzümsü meyvelerin bu alanda payı büyüktür. İçecek sektörünün hammaddesini de ahududu, çilek ve frenk üzümü oluşturur [1].

Dünya çilek üretiminde ilk sırada Çin yer alırken en yakın takipçisi ABD’dir. Avrupa’da yıllara göre sadece İspanya’da bir artış gözlenmektedir. Çin çilek üretiminde hem dünyada hem de kıtasında lider durumdadır (Çizelge 1).

Ahududu üretiminde Rusya, Polonya ve Sırbistan önde gelir. ABD bu alanda daha gerilerdedir. Ahududu üretimi Avrupa’da daha yaygındır (Çizelge 2).

Frenk üzümü üretiminde Avrupa ülkeleri önde gelir. Ülke arasında ise Rusya ilk sırada yer alırken Polonya ve Ukrayna bunu izler. Avusturya ve Fransa'da üretim yok denecek kadar azdır (Çizelge 3).

Maviyemiş üretiminin Amerika kıtasında hâkim olduğu görülmektedir. Avrupa'da ki üretimin içinde, Polonya'nın da yeri vardır (Çizelge 4).

Kivi üretimine hemen hemen bütün kıtalarda rastlanır. Ülkeler içinde de Çin, yine en fazla üretime sahiptir. İtalya ise en yakın takipçisidir (Çizelge 5).

Üzümsü Meyveler Üretiminin Türkiye'deki Durumu

Ülkemizde üzümsü meyveler içerisinde en çok üretilen meyve çilektir. Ticari anlamda 40 ilimizde üretimi yapılırken, ülkemizin içinde bulunduğu ekolojik koşullar sebebiyle nerede ise her bölgede çilek yetiştirmek mümkündür. Özellikle Akdeniz ve Ege bölgelerinde çilek üretiminde erkencilik öne çıkar ve çiftçilere bol kazanç sağlamaktadır. Marmara ve İç Anadolu'da ise geç pazara çıkaran çiftçilerin de kazancı iyi olmaktadır. Ülkemizin ekolojisi ile uyumlu olan ahududu yetiştiriciliği istenilen düzeyde değildir. Ahududu ülkemizin güney bölgeleri hariç ülkenin genelinde yetiştirilebilir. Özellikle Marmara ve Karadeniz bölgeleri için daha uygundur. Ülkemiz piyasasına sonradan girip büyük bir çıkış yakalayan diğer üzümsü

meyve olan kivi 1988 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından ithal edilen fidanlar ile Marmara, Ege, Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde yapılan adaptasyon çalışmaları ile ülkemizde tarımı yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde dut kültürü farklı amaçlarla geçmişten itibaren yapılmakta ve neredeyse tüm illerinde üretilmektedir. Ancak, İç Anadolu'nun kuzeyi, Karadeniz'in doğusu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun batısı daha yoğun üretim alanlarıdır [1].

Ülkemizde üzümsü meyvelerin üretimi her geçen yıl artmaktadır. Burada ki en büyük artış payı çilektir. Kivi üretim ise neredeyse iki katına çıkmıştır. Maviyemiş üretimine ise henüz 2013 yılında başlanmıştır (Çizelge 6).

Üzümsü Meyvelerin Uşak'taki Durumu

Uşak ilin de üzümsü meyve olarak en çok üretilen meyve çilektir. İkinci ürün olarak dut yer almaktadır. Çilek uşak genelinde üretilmektedir. Bağlı bulunan ilçeler arasında en fazla üretim Sivaslı ilçesine aittir. Sivaslı ilçesini il genelinde takip eden ilçeler Banaz ve Eşmedir. Fakat yıllar itibarıyla üretimde bir düşüş yaşanmıştır (Çizelge 7). Dut üretiminde ise rekabet tüm ilçeler de görülmektedir. Sivaslı ilçesi dut üretiminde de önde gelir. Ulubey ilçesi ise çilek üretiminin tersine, dut üretiminde önde gelir. Dut üretiminde de, çilek üretiminde olduğu gibi düşmüştür (Çizelge 8).

Çizelge 1. Çilek üretiminin (ton) Dünya genelinde yıllara göre değişimi [3]

Table 1. Variation of strawberry production (tones) around the world per year [3]

Ülkeler / Countries	2010	2011	2012	2013
Çin / China	2206000	2490768	2760864	2997504
Amerika / America	1294180	1317234	1366086	1360869
Meksika / Mexico	226657	228900	360426	379464
İspanya / Spain	275355	262730	290800	312500

Çizelge 2. Ahududu üretiminin (ton) Dünya genelinde yıllara göre değişimi [3]

Table 2. Variation of raspberry production (tones) around the world per year [3]

Ülkeler / Countries	2010	2011	2012	2013
Rusya / Russian Federation	125000	140000	133000	143000
Polonya / Poland	92864	117995	127055	121040
Amerika / America	88020	109502	100775	91300
Srbistan / Serbia	83870	89602	70320	68458
Ukrayna / Ukraine	25700	28100	30300	29500

Çizelge 3. Frenk üzümü üretiminin (ton) Dünya genelinde yıllara göre değişimi [3]

Table 3. Variation of currant production (tones) around the world per year [3]

Ülkeler / Countries	2010	2011	2012	2013
Rusya / Russian Federation	327000	364500	346000	373000
Polonya / Poland	196658	169634	194522	198459
Ukrayna / Ukraine	25800	25700	24100	26600
Avusturya / Austria	13200	19960	19140	19227
Fransa / France	21110	20720	14110	18260

Çizelge 4. Maviyemiş üretiminin (ton) Dünya genelinde yıllara göre değişimi [3]

Table 4. Variation of blueberry production (tones) around the world per year [3]

Ülkeler / Countries	2010	2011	2012	2013
Amerika / America	188926	196905	214708	239071
Kanada / Canada	83550	105140	121780	109007
Polonya / Poland	9195	8595	11251	12731
Fransa / France	11001	9379	8161	9011
Almanya / Germany	8305	6608	8843	10277

Çizelge 5. Kivi üretiminin (ton) Dünya genelinde yıllara göre değişimi [3]

Table 5. Variation of kiwi production (tones) around the world per year [3]

Ülkeler / Countries	2010	2011	2012	2013
Çin / China	1250000	1255374	1452767	1765847
İtalya / Italy	415877	431558	384844	447560
Yeni Zelanda / New Zealand	434120	420231	376400	382337
Şili / Chile	229000	237104	240000	255758
Yunanistan / Greece	116310	140400	161400	162800

Çizelge 6. Üzümsü meyveler üretiminin (ton) Türkiye genelinde yıllara göre değişimi [2]

Table 6. Variation of berries production (tones) around the Turkey per year [2]

Ürün / Product	2010	2011	2012	2013
Çilek / Strawberry	299940	302416	351834	372498
Dut / Mulberry	75096	76643	74170	74600
Kivi / Kiwi	26554	29231	37247	41635
Ahududu / Raspberry	1207	1316	1463	1599
Maviyemiş / Blueberry	–	–	–	170

Çizelge 7. Çilek üretiminin (ton) Uşak genelinde yıllara göre değişimi [4]

Table 7. Variation of strawberry production (tones) around the Uşak per year [4]

	2010	2011	2012	2013
Banaz	100	26	26	26
Eşme	20	24	36	36
Karahallı	–	–	–	–
Merkez	–	–	–	–
Sivaslı	3400	1950	1950	1095
Ulubey	–	–	–	–
İl Geneli	3520	2000	2012	1157

Çizelge 8. Dut üretiminin (ton) Uşak genelinde yıllara göre değişimi [4]

Table 8. Variation of mulberry production (tones) around the Uşak per year [4]

İlçeler	2010	2011	2012	2013
Banaz	22.50	23.00	19.00	19.00
Eşme	12.00	12.00	12.00	12.00
Karahallı	8.25	8.00	8.25	10.00
Merkez	16.50	17.00	17.00	17.00
Sivaslı	40.68	33.00	33.00	41.00
Ulubey	32.20	28.00	28.00	32.00
İl Geneli	132.00	90.00	109	119.00

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulgular ışığında Uşak ilinde üzüksü meyveler yetiştiriciliğinin geleceği için aşağıdaki öneriler verilebilir.

–Öncelikle, çeşit adaptasyon çalışmaları acilen başlatılmalıdır.

–Üzüksü meyveler alanında deneyimli elemanların, önder çiftçileri yönlendirmesi gerekmektedir.

–Sofralık olarak tüketimi de yaygın olan çilek alanları mutlaka artırılmalıdır. Diğer üzüksü meyveler içinde özellikle, şoklama endüstrisi dikkate alınmalıdır.

–Her bir sanayi ürün olan üzüksü meyvelerin meyve suyu, reçel, dondurma vb. Sektörlere hammadde olarak kullanımı sağlanmalıdır.

–İl ve ilçelerde sayısı neredeyse yok denecek kadar az olan ve ihtiyaç duyulan soğuk hava depolarının sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Ağaoğlu, S. ve R. Gerçekçioğlu, 2013. Üzüksü Meyveler. *Tomurcukbağ Ltd. Şti Eğitim Yayınları No:1*.
2. Anonim, 2016. <http://tüik.gov.tr> (Erişim tarihi: 2016)
3. Anonim, 2015. <http://faostat3.fao.org/browse> (Erişim tarihi: 2015)
4. Anonim, 2015a. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Uşak İl Tarım Müdürlüğü "Bitkisel Ürün İcmalleri".
5. Işık, E. A., A. Şahin ve K. Yazıcı, 2001. Bazı Üzüksü Meyvelerin (Frenküzümü, Ahududu, Böğürtlen ve Nar) Ekolojik Yetiştiriciliğe Uygunluğu. *Türkiye II. Ekolojik Tarım Kongresi, Antalya*, 286–294.
6. Pehlivan, M. ve M. Güleriyüz, 2004. Ahududu ve Böğürtlenlerin İnsan Sağlığı Açısından Önemi. *Bahçe* 33(1–2):51–57.